

УДК 37.017 (045)

**ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ
А.С.МАКАРЕНКА**

**С.І. Тафінцева
(Хмельницький)**

У статті проаналізовано педагогічну спадщину А.С.Макаренка в контексті проблеми становлення особистості у соціумі та забезпечення ефективних умов соціалізації памолоді. Виділені компоненти процесу соціалізації.

Ключові слова: соціалізація, суб'єкти соціалізації, фактори формування особистості.

В статье проанализировано педагогическое наследие А.С.Макаренко в контексте проблемы становления личности в социуме и обеспечение эффективных условий социализации подрастающего поколения. Выделены компоненты процесса социализации.

Ключевые слова: социализация, субъекты социализации, факторы формирования личности.

Summary. Pedagogical heritage of A.S.Makarenko within the context of the problem of personality's formation in the society and securing effective conditions of youth socialization is analysed in the article. The components of the process of socialization are outlined.

Keywords: socialization, subjects of socialization, factors of forming of personality.

Постановка проблеми. Суспільно-політичні зміни в Україні сприяють розвитку в галузі освіти процесів, які ґрунтуються на кращих здобутках вітчизняної педагогіки. Нагромаджений віками досвід наших попередників є цінним джерелом збагачення теорії навчання та педагогічної практики. Його творче використання під час уходження країни в новий історичний етап розвитку всіх сфер соціального життя висуває на перший план проблему соціалізації учнівської молоді.

Аналіз досліджень. Успішність соціалізації підростаючого покоління, розв'язання нагальних потреб у цій галузі досліджували відомі учені Г. Авер'янова, Т. Алексеєнко, І. Бех, Б. Бім-Бад, Б. Братусь, І. Зверева, Д. Жукова, І. Кон, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, В. Москаленко, В. Оржеховська, В. Піча, Ю. Смородська, О.Сухомлинська, С. Тьоміна. Сучасні теоретико-прикладні ідеї соціалізації памолоді, особливості її прояву та основні чинники оптимізації розкрито в працях В.Іванова, Т.Говорун, С.Кириленко, О.Кононко, О.Кузьменка, П.Куліша, Н.Лавриченко, Р.Пріми та інших дослідників. У контексті розвитку освіти і виховання в Україні заслуговує дослідницького інтересу і набуває принципового значення науково-педагогічна система Антона Семеновича Макаренка, визначного вітчизняного педагога.

Мета статті полягає у вивченні творчої науково-педагогічної спадщини та професійної діяльності з проблем становлення особистості у соціальному середовищі, забезпечення ефективних умов соціалізації особистості, формування цілісної особистості громадянина в педагогічному процесі.

Науково-педагогічне надбання А.С. Макаренка уявляється системою, компонентами якої є його переконання, провідні ідеї, обґрунтування, погляди щодо керівництва, навчання і виховання викладені у працях педагога (художні твори, теоретичні праці з педагогіки, численні статті з питань виховання, листи, рекомендації, спогади, п'єси). Актуальність науково-педагогічної спадщини Антона Семеновича Макаренка, її вагомість для теорії і практики сучасної педагогіки визначають важливість дослідження проблеми соціалізації підростаючого покоління в контексті педагогічної системи А.С.Макаренка. Педагог бачить у дітях не об'єкт виховання, а громадян, які є «повноцінним явищем суспільства» і наголошує на необхідності особливого педагогічного такту, щоб «підготовка до майбутнього життя» не позбавляла дітей відчуття реальної соціальної цінності їх життя та діяльності вже у період дитинства та юнацтва.

Визначаючи умови безболісного входження особистості у суспільні відносини, основою якого А.С.Макаренко вважав єдиний комплекс інтегрованих цілеспрямованих дій різноманітних соціальних інститутів: родини, школи, педагогічного колективу, позашкільних установ, виробничих колективів, педагог особливо наголошував: якщо людина не здатна «увійти» до суспільства, то винне в тому оточуюче середовище, що людина не підготовлена тому, що вона «знаходилася у поганій соціальній структурі, в поганих умовах» [2, с.322].

Оскільки школа виступає своєю «соціальною плацентою», яка забезпечує можливість накопичення дитиною соціального досвіду, оволодіння соціальною грамотністю, створює умови для соціального розвитку кожного, А.С.Макаренко визначав її керівну роль у цьому процесі як педагогічного, методичного центру, забезпеченого кваліфікованими, професійно підготовленими виховними силами, який готує не лише громадянина сьогодення, а підготовлену до неминучих суспільних змін особистість. Він був переконаний, що «...немає нічого вічного та абсолютного у наших завданнях. Вимоги суспільства дієві тільки для епохи, величина якої більш-менш обмежена. Ми можемо бути впевненими у тому, що до наступного покоління будуть висуватися нові вимоги, а покоління повинно бути готовим до цього» [3, с. 171].

Не менш важливу роль у процесі соціалізації памолоді Макаренко відводив сім'ї, родині. «Хто не знає, — писав він, — як сильно діють на характер дитини приклад і вплив батьків» [3, с. 223]. Сім'я — це перша суспільна сходинка в житті людини, і тому традиційно вона вважалась одним із найвпливовіших факторів формування особистості. Родину А.С.Макаренко розглядає як суб'єкт соціалізації, який передає власні принципи, норми

спілкування, систему цінностей. Саме у сім'ї діти поступово прилучаються до особливостей дорослого життя, пізнають різноманітні соціальні ролі, формують життєву позицію, вступають у перші і тому надзвичайно для них важливі стосунки з оточуючими людьми. Найпершою вихователькою видатний педагог вважав матір, жінку. Їй він присвятив багато сторінок своїх творів. Оскільки основи людського характеру закладаються в перші роки життя, коли дитина перебуває під безпосереднім впливом матері, то й соціалізованість її особистості залежить від готовності матері до підготовки дитини до життя в суспільстві. Від готовності жінки до материнства, наголошував А.С.Макаренко, залежить розвиток позитивних якостей особистості дитини (як життєва активність, самостійність, повага до старших) для полегшення її інтеграції із соціумом.

У процесі соціалізації дитини батьки та вчителі повинні виступати як партнери, постійно доповнювати один одного: «...особливим питанням є проблема знань педагогів про сім'ю, методику підготовки дитини у сім'ї і засоби педагогічної допомоги сім'ї» [1, с. 283]. Школа вдосконалює якості вихованців, сформовані сім'єю. Важливу роль у цьому процесі А.С.Макаренко відводив педагогу як порадинику для дітей, підносив авторитет учителя, показуючи його велику соціальну роль, змальовуючи у творах яскравий образ народного вчителя. Він стверджував думку про те, що вчитель, вихователь – найважливіший елемент у педагогічному процесі: «... вони повинні знати все те, що може допомогти їх вихованцям вибрати собі шлях у житті та спеціальність» [1, с. 282].

Значне місце серед засобів соціалізації педагог надавав народності. Чим же керувався Антон Семенович? По-перше, тим, що народна педагогіка, на його думку, – кращий засіб розвитку дитини, а по-друге, це предмет, що «уходить в усі інші предмети і накопичує у собі їх результати» [3, с. 24]. Йому вдалося на практиці довести переваги врахування народних традицій у процесі підготовки молоді до суспільного життя, реалізувати у житті багато надбань народної педагогіки, потім усе це відобразити у своїй теоретичній спадщині. Він активно вводить у текст казки, легенди, прислів'я та приказки, пісні та інші етнографічні деталі, які виступають як самостійні засоби соціалізації під час впливу на особистість. Одночасно педагог закликав не лише вивчати педагогічну мудрість народу, а й активно її впроваджувати у реальне життя: трудові традиції колонії та комуні, являють собою переосмислені народні традиції. Ідея свята першого снопа зародилася під впливом стародавнього слов'янського обряду, об'єднує російські, українські традиції та включає оновлений підхід, що зумовлений вимогами часу.

Проаналізувавши науково-педагогічну спадщину А.С.Макаренка, розглянувши суть його педагогічних ідей у контексті соціалізації памолоді ми можемо виділити наступні компоненти означеного процесу: емоційно-почуттєвий (обумовлюється здатністю дітей адекватно оцінювати та реагувати на емоційно-почуттєві прояви інших, сприймати себе у контексті

відносин з однолітками та дорослими); мотиваційно-ціннісний (становить сукупність соціальних потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій дітей); діяльнісно-поведінковий (репрезентує здатність дитини відчувати свою належність до певної соціальної групи, уміння доброзичливо взаємодіяти, налагоджувати спільну діяльність, гармонійні стосунки з однолітками).

Аналіз теоретичної спадщини А.С.Макаренка, його життєвий досвід свідчать про глибоке розуміння природи дитини, намагання педагога допомогти вчителю та вихователю у такому складному процесі, як соціалізація особистості. Його твори необхідно перечитувати педагогам, батькам, тому що у них поєднується висока професійна компетентність учителя та глибока народна мудрість вихователя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А.С. Овоспитании / Сост. и авт. вступ. статьи В.С.Хелемендик. – 2-е изд., пере раб. и доп. – М., 1990.
2. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. – К., 1990.
3. Макаренко А.С. Статті, виступи, лекції: вибрані педагогічні твори / За загред. Є.Н.Мединського, І.Ф.Свадковського. – К., 1947.
4. Ярмаченко Н.Д. Педагогическое наследие А.С.Макаренко и некоторые вопросы совершенствования воспитательной работы школы // Сов.педагогика. – 1978. – № 3. – С. 55-59.

УДК 002.2

СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ЛИШЕННЫХ РОДИТЕЛЬСКОГО ПОПЕЧЕНИЯ

А.В. Гайдарова
(Одесса)

У статті розглядаються актуальні питання соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Запропонований пілотний проект соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, заснований на ідеях трудового виховання А.С.Макаренка.

Ключові слова: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, соціалізація, трудові бригади, соціально адаптована особистість.

В статье рассматриваются актуальные проблемы социализации детей-сирот и детей лишенных родительского попечения. Предложен пилотный проект социализации детей-сирот и детей лишенных родительского попечения, который основан на идеях трудового воспитания А.С.Макаренко.

Ключевые слова: дети-сироты, дети, лишенные родительского попечения, социализация, трудовые бригады, социально адаптированная личность.